

درآمدی بر مکاتب فلسفی معاصر غرب
پوزیتیویسم

محمّد احباری

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی

سرشناسه:	اخباری، محسن، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور:	درآمدی بر مکاتب فلسفی معاصر غرب: پوزیتیویسم / محسن اخباری.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ع)، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری:	۳۱۲ ص؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۹۶۳-۲
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	اثبات‌گرایی
موضوع:	اثبات‌گرایی منطقی
موضوع:	فلسفه اروپایی -- قرن ۲۰ م.
نوع نگارش:	۸۳۱/۳۵۴۹۳۹۴
رده بندی دیویی:	۱۴۹/۹۷
شماره کتابخانه ملی:	۴۰۴۲۷۷۳

حق چاپ برای مرکز پژوهش‌ها

درآمدی بر مکاتب فلسفی معاصر غرب: پوزیتیویسم
 مؤلف: محسن اخباری
 چاپ اول: ۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۷ ق
 ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ع)
 ● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰ نسخه

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری کردند.

مراکز پخش

قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸، تلفکس: ۳۷۸۳۹۳۰۵/۹ - ۰۲۵
 قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۰۲۵ - فکس: ۳۲۱۳۳۱۴۶ - ۰۲۵
 قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۳۷۸۴۲۴۰۲ - ۰۲۵

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب و پایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی و رهنمایی حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه بوده و به‌مار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام‌الله‌العالی) می‌باشد.

«جامعة المصطفیٰ (ص) العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف امام محمد (ص) «مركز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ (ص)» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تأسس و به‌عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش به‌منفعه سازند.

مركز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفیٰ (ص)

فهرست

پیش‌گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱
بخش اول. زمینه‌های علمی و فلسفی پوزیتیویسم	
۱. تحولات مهم علمی.....	۱۷
۲. مکاتب و نظریه‌های فلسفی زمینه‌ساز و تأثیرگذار.....	۲۳
تجربه‌گرایی.....	۲۳
۱. معنا و مفهوم تجربه‌گرایی.....	۲۳
۲. بررسی تاریخچه تجربه‌گرایی در فلسفه غرب.....	۲۸
۳. ریشه‌های تجربه‌گرایی در فلسفه یونان.....	۲۸
۴. تجربه‌گرایی انگلیسی.....	۳۰
الف) راجر بیکن.....	۳۱
ب) فرانسیس بیکن.....	۳۲
ج) جان لاک.....	۴۰
د) جرج بارکلی.....	۴۱
ه) دیوید هیوم.....	۴۳
فلسفه کانت.....	۵۷

بخش دوم: پوزیتیویسم کلاسیک

۱. معنا و مفهوم پوزیتیویسم ۶۳
۲. پوزیتیویسم آگوست کنت ۶۷
 - مروری بر سرگذشت ۶۷
 - ویژگی های فلسفه پوزیتیو از دیدگاه کنت ۷۱
 - مراحل سه گانه در تکامل انسانی ۷۵
 - نقد قانون مراحل سه گانه کنت ۷۹
 - روش شناسی و طبقه بندی علوم از دیدگاه کنت ۸۱
 - مذهب انسانیت (اومانیزم) کنت ۸۷
۳. پروان رانسوی - آگوست کنت ۹۱
 - امیل لیتره ۹۱
 - کلود برنارتن ۹۳
 - ارنست رنان ۹۴
 - ایپولت - آدولف تن ۹۵
 - امیل دورکم ۹۸
۴. پروان انگلیسی آگوست کنت ۱۰۱
 - جورج هنری لونیس ۱۰۲
 - کینگدون کلیفورد ۱۰۳
 - کارل پیرسون ۱۰۳
۵. پوزیتیویسم ارنست ماخ و ریشارد آوناریوس ۱۰۹
 - ارنست ماخ ۱۰۹
 - ریشارد آوناریوس ۱۱۴

بخش سوم: پوزیتیویسم منطقی

۱. تاریخچه پوزیتیویسم منطقی ۱۲۱
 - فروباشی حلقه وین ۱۳۳
۲. تأثیر راسل و ویتگنشتاین بر حلقه وین ۱۳۷

۱۳۷	برتراند راسل
۱۳۷	۱. مروری بر سرگذشت
۱۳۸	۲. مروری بر آرا و اندیشه‌های فلسفی
۱۴۸	لودویگ ویتگنشتاین
۱۴۸	۱. مروری بر سرگذشت
۱۵۱	۲. سبک خاص نگارش
۱۵۲	۳. تأثیر ویتگنشتاین بر حلقه وین
۱۵۶	نظریه تصویری
۱۶۰	۴. مابعدالطبیعه و اخلاق از منظر ویتگنشتاین
۱۶۴	۶. جایگاه راسل در میان اعضای حلقه وین
۱۶۹	۳. اصول و انیورسیتیسم منطقی
۱۶۹	نقد فلسفه سنتی راسل
۱۷۷	گزاره‌های تحلیلی ترکیبی
۱۸۴	اصل تحقیق‌پذیری
۱۹۳	۱. نقد و بررسی اصل تحقیق‌پذیری
۱۹۶	۲. ابهامات اصل تحقیق‌پذیری
۱۹۸	انکار متافیزیک
۲۱۱	تفاوت دیدگاه کانت و ویتگنشتاین با دیدگاه پوزیتیویسم در انکار متافیزیک
۲۱۵	پوزیتیویسم و اخلاق
۲۱۶	احساس‌گرایی
۲۳۴	یگانگی علوم
	بخش چهارم: نقد پوزیتیویسم منطقی
۲۴۹	نقد کارل پوپر
۲۵۰	۱. زمینه‌های تاریخی طرح نظریه ابطال‌پذیری
۲۵۵	۲. زمینه‌های فلسفی طرح نظریه ابطال‌پذیری
۲۶۰	۳. رویکرد فیلسوفان به نظریه ابطال‌پذیری پوپر
۲۶۷	نقد کواهن
۲۸۱	نقد تاریخی پوزیتیویسم منطقی

۲۸۵	نقد و ارزیابی نهایی پوزیتیویسم
۲۹۳	فهرست اعلام
۳۰۵	کتابنامه
۳۰۵	منابع فارسی
۳۰۹	منابع انگلیسی

پیش‌گفتار

نهضت پوزیتیویسم منطقی با شکل‌گیری حلقه وین از سال ۱۹۲۰م. به رهبری موریس سلیس و ارنست کاسیرر و عضویت گروهی از محققان در حوزه‌های گوناگون علمی، در آلمان آغاز شد و دوره‌ای از اندیشه فلسفی در غرب‌زمین را به خود اختصاص داد. تجربه‌گرایی هیوم، هابز و بیکن؛ اتمیسم منطقی مور و راسل و اثبات‌گرایی آگوست کنت مهم‌ترین ریشه‌های این مکتب و تفکیک علم از غیرعلم، انکار وجود خدا، متافیزیک، اخلاق و به طور کلی هر نوع اصل غایی، از مهم‌ترین مباحث ایشان در حوزه معرفت‌شناسی است که در پربو اصل تحقیق‌پذیری به عنوان ملاک معناداری به آن پرداختند.

این نوشتار با هدف رشد سطح علمی دانشجویان رشته فلسفه و نیز علاقه‌مندان به مطالعه مباحث فلسفی به‌ویژه مکاتب فلسفی معاصر غرب، به معرفی کلی و تحلیل و بررسی موضوعات مرتبط و سیر تحولات یکی از مهم‌ترین مکاتب این دوره، یعنی پوزیتیویسم منطقی پرداخته است که با عنوان «درآمدی بر مکاتب فلسفی معاصر غرب» تهیه و در اختیار علاقه‌مندان قرار داده می‌شود.

مقدمه

مکتب «پوزیتیویسم» یکی از مکاتب فلسفی و علمی بسیار مهم و تأثیرگذار در تاریخ فلسفه معاصر غرب است که در نیمه دوم قرن نوزدهم و سال‌های ابتدایی قرن بیستم در کشورهای غربی جهان به صورت نیرومندی ظهور یافت و توانست با طرح دیدگاه‌ها و نظریات خاص فلسفی، از یک سو نقش عمده‌ای در شکل‌گیری مکاتب فلسفی بعد از خود همچون فلسفه تحلیلی و فلسفه علم داشته باشد و از سوی دیگر تغییرات و تحولات چشم‌گیری را در شاخه‌های فلسفی دیگر مانند متافیزیک، ریاضیات، فیزیک، فلسفه کلام، دین‌پژوهی، اخلاق، زبان‌دین و الهیات ایجاد کند. موضوعات و مسائلی جدیدی را برای آنها طرح نماید. این موضوعات و طریقت‌ها، جدید، حیطه‌هایی همچون علم، فیزیک، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی آن زمان نیز بروز و ظهور یافت و باعث تغییرات اساسی در آنها و یا شکل‌گیری مکاتب و نحله‌های جدیدی شد.

مهم‌ترین نظریه این مکتب آن است که علم، تنها حقیقت و معرفت معتبر و ممکن است و وظیفه فلسفه نیز یافتن اصول مشترکی برای همه

علوم و به کارگیری آن برای هدایت بشر و به منزله بنیان سازمان اجتماعی است. بنابراین، پوزیتیویسم وجود و یا قابل فهم بودن موضوعاتی که فراتر از امور حقیقی، عینی و قوانین ثابت شده علمی قرار می‌گیرند را انکار و به طور کلی با هرگونه متافیزیک و یا روش‌پژوهشی که قابل تحویل و تقلیل به روشی علمی نباشد، مخالفت می‌کند.^۱ اگرچه این مکتب با تأکید بر رویکرد علمی به فلسفه و علم، همراه نمودن آرزوی فلسفی با زبان علم و آزمودن آن با معیارها و نظریات علمی و تجربی، نتوانست در مقابل نقدهای مخالفان خود دوام بیاورد، اما به خودی خود تبیین و زدودن مسائل غیرعلمی از ساحت مباحث فلسفی و دقیق‌نویسان نظریات آن و وارد شدن فلسفه به ساحت‌هایی که کارایی فلسفه را بیشتر نشان می‌دهد، مؤثر واقع شود.

مراحل مختلفی برای تطور علمی پوزیتیویسم می‌توان بیان نمود. مرحله اول با طرح نظریات آدوست کانت در زمینه فلسفه و جامعه‌شناسی آغاز می‌شود و بعد از سوی پیروان وی ادامه پیدا می‌کند. مرحله دوم، از سوی دانشمندانی چون آرنهوس، پوانکاره و اینشتین ماسخ دنبال می‌شود و مرحله سوم، حاصل دیدگاه‌های دانشمندان قرن بیستم و نیز مکاتب فلسفی قبلی همچون تجربه‌گرایی است که از سوی گروهی از دانشمندان با عنوان «پوزیتیویست‌های منطقی» به صورت دهه‌گانه قوی و نیرومند در قرن بیستم بروز یافته و بعدها به شکل‌گیری فلسفه تحلیلی منجر می‌شود. در این نوشتار سعی نموده‌ایم به بررسی دیدگاه‌ها و نظریاتی که با عنوان این مکتب در تاریخ فلسفه معاصر غرب شناخته شده‌اند بپردازیم. اما از آنجا که هر دیدگاه فلسفی در تاریخ فلسفه، متأثر از

1. see: The Encyclopedia of philosophy, *positivism*, Nicola abbaganano translated, by nino Langiulli, V 6, p 414.

رویدادهای علمی و مباحث فلسفی پیش از خود است، در ابتدا به زمینه‌ها و پیشینه‌های علمی و فلسفی‌ای که به نحو مستقیم و یا غیر مستقیم در شکل‌گیری پوزیتیویسم مؤثر بوده است، می‌پردازیم. البته دیدگاه‌هایی را که بتوان در ذیل این مکتب برشمرد دارای تنوع و پراکندگی زیادی است، به نحوی که نمی‌توان تمام افراد این مکتب را ذیل یک دیدگاه خاص برشمرد. بنابراین در طی بحث‌های پیش‌رو، تنها به نظریات شاخصی که می‌توانی پیروان این مکتب است، خواهیم پرداخت.

امید است این نوشتار برای طالبان علم و دانش مفید و ثمر واقع گردد و صاحب‌ان و خوانندگان عزیز نویسنده را از نکات مورد نظر که در راستای مورد اثر می‌تواند مفید واقع شود، دریغ نفرمایند.

در پایان مراتب تشکرهای خود را از همه سرورانی که در مراحل مختلف تدوین، ارزیابی، بازبینی و انتشار این اثر با حمایت‌های خالصانه خود بر اینجانب منت نهاند، به‌ویژه مسئولان و کارکنان محترم پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی (علیه السلام) و پژوهش‌کننده علم اسلامی اعلام نموده، از خداوند متعال مسئلت می‌کنم این تلاش و کوشش را به فضل و رحمت بی‌کران خود بپذیرد و توشه راه آخرتमान قرار دهد.

محسن الباقی